



Johannes Riis' tale ved overrækkelsen af Søren Gyldendal-Prisen til Suzanne Brøgger

Taler

Johannes Riis
Litterær Direktør for
Gyldendal

Lad os begynde med et citat: „At blive forfatter er at kaste alt over bord – inklusive dem, man elsker højest. At blive forfatter er at forråde menneskeheden”. Ordene er Suzanne Brøggers, de er dateret februar 1998, altså mindre end et halvt år efter at *Jadekatten* var udkommet, og der skal ikke meget fantasi til at forestille sig, at de kan være inspireret af, ja, hvem ved, måske direkte affødt af den furore og helt specielle stemning, der ledsagede udgivelsen af *Jadekatten*.

Vi står med dette Brøgger-citat over for en aggressiv og fandenivoldsk forfatterselvforståelse, som i hvert fald tilsyneladende ligger milevidt fra de gængse opbyggelige, flagellantisk indadvendte og lidt selvbehagelige som Ibsens „At digte, det er at holde dommedag over sig selv”; vi står her konfronteret med den radikalitet og ubønhørighed, der om noget har karakteriseret Suzanne Brøggers forfatterskab lige siden debuten i 1973 med *Fri os fra kærligheden*.

Denne radikalitet har ikke overraskende gjort hende til en af vore dages mest omdiskuterede og omstridte danske forfattere. At hun også er blevet en af vore mest beundrede og respekterede og dertil mest læste, skylder jeg at tilføje for fuldstændighedens skyld; det er ingen selvfølge. Hvor uhørt skrappt og kontant Suzanne Brøgger end formulerede sit forfattercredo i 1998, så var hun allerede i forordet til debutbogen inde på samme tankegang. Her skrev hun: „Følgende blandingsbrokker af rapporter, essays, interviews og fiktioner – eller hvad man nu vil kalde dem – er en bevidst tilstræbt ufordøjet subjektivitet og gengiver ikke andet end det der skete, da jeg skrev bogen.

Alligevel kan det ikke undgås, at en del peger bagud. Det er fordi bogen handler om nødvendigheden af og vanskeligheden ved at smide den psyko-fysiske

bagage overbord. Derfor har jeg været nødt til at digte om på mig selv og på virkeligheden i den udstrækning den har været i vejen. Jeg har brugt mig selv til hvad som helst for at blive hvem som helst.

De mennesker, der forekommer i bogen – og som måtte føle sig udleverede – har ikke noget med livet at gøre.”

Værsgo, så var der serveret. For indvendinger og personlige omkostninger – på både forfatterens og andres vegne – var der taget højde, selvbevidstheden fejlede ikke noget.

Og med cigarføringen således indstillet indledte Suzanne Brøgger sin uophørligt fascinerende og ikke mindre livsfarlige øvelse for at få sin føljeton, i foreløbig tre dele med tilhørende udenværker, skrevet ud af sit eget og andres liv, som de er blevet levet med det tyvende århundrede som kulisse og resonansrum. Suzanne Brøgger er i eksemplarisk, nej, måske snarere ekstrem forstand et barn af sin tid.

Nu kunne man ud fra ordlyden i de to citater måske tro, at Suzanne Brøggers projekt beroede på en slags åndelig salamisering, at det for hende gik ud på at skære virkeligheden fra i tynde skiver og isolere sig mest muligt fra den. Men det er langt fra sådan, det forholder sig. Brøggers projekt er ikke nogen ballonfærd, hvor hun for at komme højere og højere op i mere og mere æteriske luftlag smider flere og flere sandsække ud af gondolen; så banalt er det ikke; det er af langt mere jordbunden og dermed langt mere kompleks art: Den aristokratiske overlegenhed og suveræne omverdensopfattelse, man kan læse ud af de to foregående citater, er der fuld dækning for gennem hele forfatterskabet; men den er til stadighed og ubesværet ledsaget af sin egen modsætning, af en forslugen, altfavnende og altfortærende livsappetit. Denne åbenhed over for tilværelsen er der – naturligvis – også taget programmæssig højde for, i fuldt udfoldet form i anden del af livsføljetonen, *Ja*; men så tidligt som i sin anden bog, *Kærlighedens veje og vildveje* fra 1976, ytrede Suzanne Brøgger sig overgivent om sin „uhelbredelige kærlighed til virkeligheden – den eneste store kærlighed, som ikke har skuffet mig ... Jeg kan blive helt overstadig jo mere jeg tænker på virkeligheden”.

Okay, lad os så bare sige, at der nok er noget lidt ironisk overstyret og hastemt i den passage; det er der til gengæld ikke i den stærkt omdiskuterede artikel, hun i 1988 forfattede om den da nylig afdøde Elsa Gress, og hvori hun bl.a. skrev om Elsa Gress' far, 'Urgress', som „levede i en lidenskabelig desinficeringskampagne mod livet med alt dets uvæsen, et projekt datter Gress trofast videreførte i åndelig forstand”. Dette er alvorlig ment. Her er der tale om en genuin og umisforståelig afstandtagen til, hvad Suzanne Brøgger opfatter som Elsa Gress' kræsne, selektive interesse for omverdenen, til hendes virkelighedsforskræmthed, hendes modvilje mod at komme i berøring med andet end det og dem, hun mente kunne leve op til hendes egne værdier og kriterier, og som hun til enhver tid kunne regne med ville stå klar med applaus, uanset om hun fortjente den eller ej. Den slags foruddiskonteret rygklapperi byder Suzanne Brøgger imod. For hende er virkeligheden ikke interessant, hvis den er afluset og desinficeret, salonfæhig, trimmet, glat bekræftende. For hende at se eksisterer der mange virkeligheder, de har alle sammen deres eksistensberettigelse, og hendes interesse retter sig ikke mindst mod dem, der har plads til det grimme og ufashionable, det besværlige og uchikke. Det er Suzanne Brøggers kannibalistiske appetit på alle virkeligheder med alt, hvad de måtte indeholde af steder og personer, episoder og begivenheder, der får hende til så gudsforgået at turde, og som bevirker, at hun ikke kan lade være med at gøre og sige en masse af alt det, man ellers ikke gør og siger, og som hun langtfra kan være sikker på at modtage bifald for; det er denne virkelighedsappetit, der har sat hende i stand til at skrive sit kvad til Fru Tone og få det til at henvende sig til alle trængende i trange tider, foreløbig i de to årtier, der er gået, siden det blev skrevet; det er denne appetit på det virkelige liv, der har betinget hendes ejendommeligt gravalvorlige og, nå ja, måske lidt idealiserende flirt med posedamerne, som har måttet finde sig i at få fyldt på sig af lidt af hvert af Suzanne Brøgger; og det er den, der har gjort Løve til det ideelle sted for hende at bo. Fra Løve kan hun lade sin verden udgå, og derfra kan hun lade den omfatte resten af verden i samme generøse bevægelse; det er den holdning, der har sat hende i stand til at omfatte og opfatte Løve og alt, hvad Løves er, ikke som eksotisk kulisse, men indefra og konkret, med jord under neglene og for fuldt pålydende, og det skulle ikke undre mig, om det ikke mindst er Løve, der har givet hende både evnen og modet og kræfterne til så mange gange at orientere sig forfra i alle virkelighederne og forholde sig så åbent til dem, at hun på trods af alle tyngde- og andre naturlove stadigvæk kan gå lyslevende rundt iblandt os med sig selv i helskindet og uklinket behold.

Titlen på debutbogen, *Fri os fra kærligheden*, var i sig selv en provokation; Suzanne Brøgger er genial, når det drejer sig om at finde på titler til sine bøger; og bogen blev da også opfattet som et rasende frontalangreb på det, der var alle danskere helligt, hjulpet godt på vej af Suzanne Brøggers unikke evne til at gøre sig synlig i landskabet og af hendes umådeholdent generøse beskrivelser af egne erotiske bedrifter, beskrivelser, som stadigvæk kan få blikke til at flakke, og som ingen mig bekendt den dag i dag føler sig kaldet til at gøre sig klog på sandhedsværdien af; men i kampens hede blev det vel overset af mange, at Suzanne Brøggers ærinde nok var subversivt, men bare ikke i den forstand, det blev udlagt. Ja, havde man bare set ordentlig efter og læst det, der stod i teksten, ville man have fundet ud af, at det, der blev udlagt som et frådende angreb på kernefamilien og monogamiet og andre monolitter i vores samfund, i virkeligheden var langt mere radikalt og mere uoverkommeligt for den danske magelighed, end man troede. Det gik nemlig i al enkelhed ud på at gøre os opmærksomme på, at vi med vores gængse æblekagefilosofi om kærlighedens væsen og småborgerlige holden hus med den, lod os begrænse af forløjetheden og afholde fra kærligheden, fra at elske andre – og med Brøggers ord: „Når kærlighed skal være på den måde, kan den også være ligemeget”. Og så skrev hun videre: „I 1910 varede et livsvarigt ægteskab 28 år omtrent. I 1970 varede det 42. Det livslange parforhold varer længere og længere, og det er jeg da tilhænger af, hvis der er et forhold. Men det er der i reglen ikke, når kærligheden gøres til et monogamt princip der udelukker nærhed og intimitet med alle andre.” Se, i virkeligheden går den holdning jo meget tættere på os danskere og er meget farligere og meget mere udfordrende for vores opfattelse af os selv og vores egen fortræffelighed end den amoral, Suzanne Brøgger blev taget til indtægt for og anklaget for dengang i halvfjerdserne, og det var måske derfor, ingen læste, hvad der stod; det var lettest at lade være; men halvfjerdserne var jo også et årti, som især gjorde sig bemærket ved altid at have den politiske arkivmeter fremme, aldrig ved at have ret højt til loftet. Suzanne Brøgger blev et forargelsens tegn, hun gjorde alle usikre, hun var ikke til at blive klog på, og derfor måtte hun nødvendigvis lægge sig ud med progressive og reaktionære, med borgerlige og socialister, med feminister og ikke-feminister, kort sagt med rettroende af enhver observans. Det kan ikke have været til at blive i godt humør af; men Suzanne Brøgger stillede sig i spidsen for sin egen enmandshær og var stærk nok til at styre fri af paranoiaen; forkættet blev hun, aldrig til at regne med i de passende ideologiske felttog, men også, alligevel, beundret, især på afstand.

Dette sidste var hun nu ikke uden skyld i. Når man uden så meget som at bede om lov eller på forhånd sige undskyld, begiver sig ud i et projekt så ambitiøst og dobbeltbundet som hendes, kan det næsten ikke andet end give slør i medie billedet og mange andre steder; men tag ikke fejl: Suzanne Brøgger har fra første færd været et hanefjed foran, hun har udmærket vidst, hvad hun gjorde, og hun har været en sand mester i at administrere dette, på een gang at involvere sig selv og holde sig på afstand: Hvad jeg skrev, skrev jeg; hvad jeg mener, mener jeg – måske, måske ikke. Hendes urørlighedszone er til at tage og føle på, kun til at tage fejl af for tosser og psykopater, hvoraf hun er blevet opsøgt af ikke så få, og den er markeret ikke kun af de store hatte, men af en venlighed og imødekommenhed og en blufærdighed, der står i en rent ud sagt forbløffende kontrast til hendes eminente synlighed, eksotisme og de før nævnte generøse beskrivelser af alle hånde erfaringer. Der er ingen logik i det; men uanset hvad: Til tilstedeværelsen af de to poler er der kun eet at sige: de hører med; de er med til at konstituere komplekset Brøgger.

Men for et øjeblik at vende tilbage til det citat fra forordet til *Fri os fra kærligheden*, jeg var inde på i begyndelsen: „De mennesker, der forekommer i bogen – og som måtte føle sig udleverede – har ikke noget med livet at gøre”, ja, så kan man vel med bagklogskabens ret opfatte det, som om forfatteren allerede dengang gjorde læseren opmærksom på sit projekts dobbeltnatur, at passagen måske også omfattede hende selv: At den Brøgger, man læste om i bogen, med andre ord ikke har noget med livet at gøre. At der måtte skelnes skarpt mellem Suzanne Brøgger og Suzanne Brøgger. Heraf urørlighedszonen, heraf det før omtalte og mildest talt imponerende dobbeltbogholderi, hun har ført med sig selv og sin identitet.

Parforholdet og familien blev som allerede nævnt taget under behandling i *Fri os*

fra *kærligheden*; i *Kvælstof* fra 1989 tog Suzanne Brøgger emnet op igen og skrev: „Man må se det i øjnene: Der er intet netværkssystem i historien som familien, der – på godt og ondt – har været i stand til at integrere børnene, de gamle, de grimme, de mislykkede, de håbløse. Vi har i Danmark et socialt sikkerhedsnet, der skal sørge for alle disse umulige eksistenser, som ingen vil kendes ved. Men uanset hvor mange penge vi poster i det, er intimitet just ikke hvad der opstår i trængslen ind til sagsbehandleren.” Hun skrev også, i samme essay, 'Den tabte intimitet': „Min kritik af kernefamilien i sin tid var navnlig en sorg over den egentlige families opløsning. Men i mellemtiden – på mindre end tyve år – er også den klaustrofobiske kernefamilie røget sig en tur. Det var ikke noget stort kunststykke at angribe den, ingen sofistikeret argumentation var nødvendig, det var bare et blik – og hele Potemkin-kulissen faldt fra hinanden.” At det ikke var tom snak, at Suzanne Brøgger mente det alvorligt med den sorg over familiens død, som har været en måske upåagtet, men alligevel rød tråd forfatterskabet igennem, er hendes seneste store bog, hovedværket, slægtssagaen *Jadekatten*, et fuldgyldigt bevis for. I *Jadekatten* spiller hun fuldt og omhyggeligt orkestreret og for fuld udblæsning og med stor smerte og tilsvarende frygtelig galgenhumor sin sorg over sin slægts uundgåelige desintegration ud. Her viser hun, hvor stort hendes register er, og hvor vidt hun tør gå. Her præsenterer hun sin radikalitet i dens nøgneste, mest umiddelbare og skræmmende robuste form; hun holder sin familie og dens opløsning op mod den tid, den er en del af, og giver dermed sit rystende og ubønhørlige billede af det tyvende århundredes storhed og fald; her er hun uden nåde i sin længsel efter at afskaffe fortiden og skabe sig det tabula rasa, man kun inderlig kan håbe vil være det rigtige for hende og hendes at gå ud i deres tid fra. I *Jadekatten* vedkender hun sig for alvor „den hensynsløshed, der har været nødvendig for at tage slægtens forbandelse på sig og gennemlyse den”; her kaster hun alt over bord, inklusive ikke så få af dem, hun elsker, stadigvæk ikke for at nå op i lufttomme rum, men for at „skyde sig ud af sin slægts historie” og komme forløjetheden til livs og dermed den sandhed nærmere, hun har stræbt efter gennem hele sit forfatterskab, sandheden om hende selv og om den tid, hun lever i. Den del af sin ambition kan hun nu med sindsro og fuld ret anse for at have nået. Hvad angår den anden del af hendes forfatter-credo, at forråde menneskeheden, så står den stadigvæk tilbage. Gud ved, om det vil lykkes for hende at leve op til den. Skulle den få lov at stå tilbage, det være som en flothed eller som en talemåde, så for mig gerne. Det ville for mig at se være helt i forfatterskabets ånd.

Kilde

Riis, J. (2009). Hvad skal vi med stæren? Tyve taler. Gyldendal.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Hyldesttale, Prisuddelingstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/johannes-riis-tale-ved-overraekkelsen-af-soren-gyldendal-prisen-til-suzanne-brogger>